

УДК 323.285:343.412

У. В. Ільницька
Д. В. Коваль

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДСТВА ЯК ВИКЛИК МІЖНАРОДНІЙ СТАБІЛЬНОСТІ Й БЕЗПЕЦІ: ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ ТА ПРОТИДІЇ

Досліджено концептуальні засади та теоретико-методологічні підходи до визначення поняття злочинів проти людства як виклику міжнародній стабільності та безпеки; охарактеризовано основні різновиди злочинів проти людства у системі міжнародних відносин; здійснено комплексний аналіз основних форм та особливостей міжнародної співпраці для боротьби та попередження злочинів проти людства; досліджено інституційно-правові механізми протидії злочинам проти людства та проаналізовано діяльність міжнародних урядових та неурядових організацій у боротьбі із злочинними діями; висвітлено основні міжнародні політичні та соціально-економічні санкції та превентивні заходи безпеки.

Ключові слова: злочини проти людства, статут, міжнародна стабільність та безпека; інституційно-правові механізми протидії злочинам проти людства; форми та методи боротьби із злочинами проти людства; міжнародне співтовариство та міжнародні організації у протидії злочинним діям; міжнародні трибунали та суди; урядові та неурядові міжнародні організації.

DOI 10.34079/2226-2830-2020-10-28-29-200-211

Актуальність проблеми. У сучасній системі міжнародних відносин серйозним викликом міжнародній безпеці й стабільності є злочини проти людства, які становлять загрозу демократичним процесам та взаємодіям у світовому політичному процесі, порушують сталі міжнародні принципи та норми, призводять до руйнівних наслідків та унеможливають мирне співіснування у глобалізованому суспільстві. Активізація та розширення масштабів злочинів проти людства, консолідують міжнародну спільноту та спонукають до пошуку ефективних інституційних та нормативно-правових механізмів протидії й боротьби із злочинами проти людства. Зважаючи на вищезазначене, проблема є актуальною, потребує комплексного дослідження, наукового обґрунтування концептуальних засад, пошуку ефективних методів запобігання, упередження та протидії злочинам проти людства.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Увага дослідників, науковців, експертів міжнародних відносин та міжнародного права до проблеми злочинів проти людства, як серйозної загрози міжнародній системі безпеки є доволі високою.

Серед зарубіжних науковців злочини проти людства в історичному та міжнародно-правовому вимірі досліджували Бассіуні М. (Bassiouni, 2011), Бут М. (Boot, 2002), Лінген К. (Lingen, 2014), Робертс К. (Roberts, 2017), Яссен А. (Yassen, 2017) тощо. У вітчизняній науці проблема залишається малодослідженою, незважаючи на її суспільно-політичну

значущість та актуальність. Окремі аспекти проблематики висвітлені у наукових працях Радової О.О. (Радова, 2010), Жукорської Я.М. (Жукорська та Дранчук 2016), Торош С.О. (Торош, 2015a; Торош, 2015b), Новик Н. (Новик, 2015), які досліджували історичні передумови та природу злочинів проти людства, проблеми їх класифікації, механізми та форми притягнення винних до відповідальності. Серед українських науковців варто відзначити і дослідників Арцибасова І.М., Дранчук Л.М., Маєвську А.А.

Незважаючи на суспільно-політичну значущість та актуальність, проблема залишається малодослідженою, особливо у вітчизняній науці. Наукового осмислення потребують питання класифікації та виокремлення злочинів проти людства; недостатньо дослідженими є інституційно-правові механізми протидії злочинам проти людства та особливості й форми міжнародної співпраці для боротьби та попередження злочинів проти людства. Окремого дослідження та аналізу потребує проблема ролі міжнародних урядових та неурядових організацій у боротьбі із злочинними діями.

Мета дослідження – комплексно дослідити концептуальні та теоретико-методологічні засади поняття злочинів проти людства, як виклику міжнародній безпеці; проаналізувати інституційно-правові механізми протидії злочинам проти людства у системі міжнародних відносин та охарактеризувати форми міжнародного співробітництва у боротьбі із злочинними діями та притягнення винних до відповідальності.

Злочини проти людства (як різновид міжнародних злочинів) порушують міжнародні принципи, норми, зобов'язання між суб'єктами, несуть загрозу світовим інтересам, безпеці людства, стабільному розвитку міжнародних відносин та мирному співіснуванню у глобалізованому суспільстві.

Тлумачення поняття «злочини проти людства» завжди викликало посилений інтерес й дискусії у науковому світі та сфері міжнародних відносин. Різноманітні версії трактування терміну можна зустріти у науковій літературі, у сучасних міжнародних документах, статутах, кримінально-процесуальних кодексах (наприклад, злочинам проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку присвячений розділ XX Кримінального кодексу України). Деякі вчені зазначають перше використання терміну ще в кінці XVIII – поч. XIX ст. для позначення злочинів колоніалізму в Африці та в інших місцях. Термін «злочини проти людства» використовувався і у Декларації, ухваленої у 1915 р. урядами Альянсу (Франція, Великобританія та Росія), де засуджувались масові вбивства вірмен в Османській імперії (Boot, M., 2002). Перше офіційне тлумачення поняття «злочини проти людства» було надане Нюрнберзьким військовим трибуналом в 1945 р. Зокрема У статті 6 Статуту Міжнародного військового Трибуналу злочини проти людства трактуються як «Вбивство, винищення, поневолення, депортація та інші нелюдські діяння, вчинені проти будь-якого цивільного населення, перед війною або під час війни; це переслідування з політичних, расових чи релігійних ознак» (Agreement..., 1945). Трактування терміну «злочини проти людства» було надано і Комісією з Міжнародного права у 1996 році.

Міжнародний консенсус щодо тлумачення категорії досягнуто на переговорах представників 160 країн, результатом яких став Римський Статут Міжнародного кримінального суду (Римський статут міжнародного уголовного суду, 2002). Стаття 7 Римського статуту трактує злочини проти людства як злочини проти миру, стабільності та безпеки, як нелюдські діяння, вчинені проти цивільного населення. Визначальною характеристикою є те, що часто такі суспільно небезпечні дії, масові звірства та злочини часто організовуються правлячою владною верхівкою і є складовою урядової політики (Торош, 2015a, с.134-135). Особами, що скоїли злочини проти людства, можуть бути

військовослужбовці, політичні лідери чи урядовці високого рангу, члени воєнізованих організацій (неофіційних або квазіофіційних і які можуть фінансуватись урядом), воєначальники, повстанці, лідери, члени повстанських ополчень.

Злочинам проти людства, які здійснюються у міжнародних відносинах, притаманні певні характеристики. Зокрема, можна виокремити ознаки, за якими протиправне діяння трактується як злочин проти людства: 1) злочин скерований проти цивільного населення (це можуть бути громадяни однієї або декількох країн, соціальні спільноти, релігійні чи етнічні угруповання); 2) значна небезпека для суспільства, загроза для міждержавних відносин, державного суверенітету однієї або декількох країн; 3) масштабність протиправних діянь, їх систематичність та регулярність; 4) значна кількість жертв та постраждалих, масштабні наслідки та втрати; 5) посягання на права і свободи значної кількості осіб; 6) злочин характеризується підвищеним рівнем насильства (з ознаками нелюдських звірств); 7) злочин супроводжується переслідуванням (політичним, расовим, етнічним, культурним, національним чи гендерним); 8) стратегічне планування та чітка організованість злочину; 9) усвідомлення суб'єктом здійснення злочину власних дій і відповідальності за них; 10) організаторами та учасниками злочину можуть виступати високопосадовці та представники владних структур, а злочин може бути складовою урядової політики; 11) негативне сприйняття та засудження злочину усією міжнародною спільнотою, застосування міжнародних санкцій й покарань; 12) здійснення злочину як у мирний, так і у воєнний період, під час збройних конфліктів (Торош, 2015а, с.137).

Різноманітні підходи до виокремлення різновидів та типів злочинів проти людства висвітлені у Нюрнберзькому Статуті Міжнародного військового трибуналу (1945 р.) (стаття 6), Токійському Статуті (1946 р.), Статутах міжнародних кримінальних трибуналів щодо Югославії (1993 р.) та Руанди (1994 р.), а також у Римському Статуті Міжнародного Кримінального суду (1998 р.) (стаття 7). Найбільш широкий перелік різновидів злочинів проти людства вказано у Римському Статуті Міжнародного Кримінального суду (ст.7). Зокрема визначено такі різновиди злочинів проти людства як:

Вбивство та винищення – умисні, сплановані насильницькі дії проти значної частини населення, що не мають виправдання та супроводжуються жорстокістю, примусом, насильством; передбачає навмисне створення умов, несумісних із реалізацією людських життєвих функцій, зокрема позбавлення доступу до продуктів харчування, питної води, ліків (Римський статут міжнародного уголовного суду, 2002). Винищення хибно ототожнюється з геноцидом через певну аналогію, проте ці поняття є різними. Як зазначалось на Нюрнберзькому військовому трибуналі, винищення спрямоване на цивільне населення в цілому, а геноцид спрямований на конкретну етнічну чи релігійну групу, спільноту (як приклад – створення німецько-фашистських концтаборів під час Другої світової війни для масового знищення окремих етнічних груп та соціальних спільнот – євреїв, ромів, слов'ян, людей із фізичними вадами).

Поневолення – підкорення, пригноблення населення, обмеження свободи особистості; здійснення насильницьких дій (торгівля людьми (жінками, дітьми), обмін, рабство, примусова праця) та створення умов фізичної та емоційно-психологічної залежності. Прикладами поневолення були примусова праця бельгійських чоловіків на фабриках Німеччини під час Першої світової війни; використання примусової праці нацистською Німеччиною у Другій світовій війні.

Депортація. Стаття 7 Римського статуту стверджує, що «Депортація означає насильницьке, безпідставне, незаконне переміщення осіб, їх виселення з районів законного

перебування та проживання усупереч нормам міжнародного права» (Римський статут міжнародного уголовного суда, 2002). Крім використання фізичної сили передбачається психологічний й економічний тиск. Такими злочинами під час Першої світової війни була депортація турецькими властями понад 1000 000 вірмен та понад 400 000 греків, які проживали у Фракії та на Західному узбережжі Малої Азії, а також депортація турецькою та німецькою владою грекомовних турків з Туреччини (Bassiouni, 2011, с.382). Під час Другої світової війни приблизно 16 млн. німців були депортовані із власних місць проживання.

Переслідування – умисне, систематичне, довготривале, сплановане позбавлення основних приватних, особистісних, соціальних, політичних, економічних прав, всупереч міжнародним нормам, за ознакою приналежності осіб до тієї чи іншої етнічної, релігійної, культурної групи чи іншої спільноти» (Римський статут міжнародного уголовного суда, 2002). Злочин переслідування супроводжується визначеним мотивом, метою, стратегією, політикою. Переслідування здійснюється на дискримінаційних підставах (політичних, расових, національних, етнічних, культурних, релігійних) в поєднанні з іншими злочинними насильницькими діяннями. Прикладами такого злочину є переслідування під час етнічних чисток мусульман у конфліктах в колишній республіці Югославія.

Злочин апартеїду. Лише Римський статут включає це протиправне діяння в перелік злочинів проти людства. «Злочин апартеїду» – нелюдські дії, систематичне гноблення, приниження людської гідності, позбавлення основних прав і свобод, що здійснюються в межах інституціоналізованого стабільного недемократичного політичного режиму за умов панування однієї расової групи над іншою групою (або групами). Злочином апартеїду була урядова політика Південно-Африканської Республіки, коли здійснювалась сегрегація (насильницьке розділення людей на расові, етнічні чи інші групи); темношкіре населення позбавлялось усіх прав і свобод, проводилась дискримінаційна політика.

Ув'язнення (незаконне ув'язнення). Безпідставне, незаконне, довготривале позбавлення волі невинних осіб, що супроводжується застосуванням насильства, жорстокості та обмеженням прав і свобод.

Катування. Римський статут визначає катування як: «умисне заподіяння знуцань, сильного болю або страждань (фізичних, психологічних, емоційних), тортур особам (особі), які позбавлені волі, перебувають під вартою (Римський статут міжнародного уголовного суда, 2002). Такі катування є частиною державної урядової політики.

Зв'язування, сексуальне рабство, насильницька проституція, вимушена вагітність, насильницька стерилізація або будь-яка інша форма сексуального насильства. Супроводжуються залякуванням, примусом, психологічним тиском, зловживанням владою та силою.

Насильницьке зникнення осіб на тривалий період часу, що є результатом спланованих дій влади, політичної організації чи угруповання із застосуванням примусу, тиску, насильства. Найчастіше передбачається викрадення, арешт, незаконне затримання, позбавлення волі без подальшого повідомлення та інформування про долю, місцезнаходження зниклих осіб (Римський статут міжнародного уголовного суда, 2002). Практика примусового зникнення осіб нерідко застосовувалася державами, де здійснювались військові перевороти, а також під час воєн та конфліктів. Як приклад, – Бразилія, Чилі, Перу, Гватемала, Уругвай, Аргентина 1960-х – 1980-х рр., коли за ініціативою та спланованою політикою правлячої верхівки зникали представники робочого

класу, селянства, студентів, що виступали проти режиму. Пізніше подібна практика використовувалася на Філіппінах, у Сальвадорі, Шрі-Ланці та Сирії (Zalaquett, 2010).

Будь-які *інші нелюдські дії*, що сплановані, здійснюються навмисно та спричиняють значні фізичні та емоційні страждання значній частині населення теж, за ст.7 Римського Статуту, належать до злочинів проти людства.

Отже, аналізуючи різні підходи до класифікації ЗПЛ, варто відзначити, що найбільш широкий перелік різновидів злочинів проти людства, як зазначалось вище, представлено у 7 ст. Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду.

Активізація злочинів проти людства, розширення їх масштабів, небезпека застосування жорстких форм насилля та примусу, змушує міжнародну спільноту консолідувати зусилля для попередження, боротьби та, надалі, недопущення цих загроз, а також покарання винних. Протягом століть міжнародна спільнота шукає ефективні способи запобігання, протидії та боротьби із злочинами проти людства. Зусилля, зроблені міжнародним співтовариством, досягли значного прогресу, зокрема було вироблено нові принципи міжнародної взаємодії, такі як застосування принципу «необхідності та обов'язку захищати»; створення у міжнародних відносинах більш гнучких умов для реалізації гуманітарних місій, акцій, створення ефективних інституційних та нормативно-правових механізмів для боротьби та попередження злочинів проти людства та справедливого покарання винуватців (зокрема, йдеться про діяльність та функціонування спеціалізованих міжнародних трибуналів, міжнародних судів).

Першими міжнародно-правовими інституціями, покликаними судити злочинців за грубе порушення прав людини та скоєння злочинів проти людства, були *міжнародні трибунали*. У 1945 р. за ініціативою держав-переможниць у Другій Світовій війні (Великобританії, Франції, Радянського Союзу та США) для судового розгляду і покарання військових злочинців був створений *Нюрнберзький військовий трибунал*. У 1946 році в Японії було створено *Токійський військовий трибунал*. Нюрнберзький і Токійський трибунали стали першими міжнародними кримінально-правовими установами, які детермінували утворення у майбутньому Міжнародного кримінального суду.

За ініціативою ООН, для боротьби із злочинами проти людства та винесення справедливих вироків й покарань злочинцям були утворені та ефективно функціонували *Міжнародний трибунал щодо злочинів у колишній Югославії (1993 р.) та Міжнародний трибунал щодо злочинів у Руанді (1994 р.)*, які розслідували злочини проти людства та справи щодо порушень у сфері міжнародного кримінального права. Після припинення функціонування вищезазначених трибуналів, Рада Безпеки ООН започаткувала у 2010 р. діяльність *Міжнародного залишкового механізму кримінальних трибуналів*. Офіси цієї інституції діють в Аруші (Танзанія) та Гаазі (Нідерланди).

Важливим досягненням у боротьбі міжнародної спільноти із злочинами проти людства стало підписання більш ніж 150 державами світу у 1998 р. Римського Статуту щодо необхідності утворення міжнародного судової інституції та створення у 2002 р. *Міжнародного кримінального суду (МКС)*. Україною Римський статут щодо діяльності Міжнародного кримінального суду (МКС) був підписаний у 2000 р., але не ратифікований. *Міжнародний кримінальний суд функціонує як гарант міжнародного судочинства та встановлення справедливості*. Знаковими рішеннями Суду стали вирокі щодо винуватців у конфліктах в Демократичній Республіці Конго, Уганді, Центральноафриканській республіці. Також судом було видано ордер на арешт президентів Судану та Лівії.

Понад пів століття практики боротьби зі злочинів проти людства, упередження їх виникнення має *Європейський суд з прав людини*. Суд неодноразово розглядав справи, пов'язані з геноцидами, військовими злочинами, злочинами проти людства різних масштабів.

Міжнародна взаємодія щодо боротьби із злочинами проти людства, їх упередження та протидія їм значно активізувалась з 1990-их рр., із зростанням кількості злочинів проти людства та випадків насильства й жорстокості у конфліктах в Боснії, Сомалі, Руанді, Косово, Югославії, Східному Тиморі, Дарфурі тощо. Прагнення запобігти та припинити жорстокість активізувало зусилля міжнародної спільноти для вироблення системи попередження злочинам проти людства та боротьби із ними. розширилась система превентивних методів, заходів; були впроваджені та досі ефективно застосовуються політичні та соціально-економічні санкції проти винуватців, злочинців та агресорів (це стосується як окремих осіб, груп осіб, так і держав); широко використовуються механізми посередництва при розв'язанні конфліктів тощо. Розглянемо найбільш ефективні та результативні методи та форми протидії злочинам проти людства.

1). *Гуманітарні місії та заходи гуманітарної інтервенції* у формі надання постраждалим від злочинів продовольчої та медичної допомоги.

2). *Превентивні заходи з метою попередження здійснення злочинів проти людства; раннє попередження та моніторинг конфліктів, а також моніторинг випадків порушення прав і свобод осіб прав людини*. Низка неурядових організацій приділяє значну увагу моніторингу масових злочинів, зокрема це – Міжнародна кризова група, організації Human Rights Watch та Amnesty International.

3). *Посередництво третьої сторони при вирішенні конфліктних ситуацій з метою недопущення ескалації конфлікту та здійснення злочинів проти людства*.

4). *Політичні, економічні міжнародні заходи та міжнародні санкції є ефективними методами упередження та боротьби із злочинами проти людства та покаранням винних*. У міжнародній практиці ефективно застосовується *дипломатична ізоляція*. Зокрема, держави-противники апартеїду, використовуючи цей метод прагнули зупинити злочинні дії уряду Південної Африки. Дієвим методом протидії злочинам проти людства стають *медіа-кампанії* (наприклад медіа-кампаній «To name and shame» («називати і присоромлювати»)), яка бере свій початок з діяльності Amnesty International та Human Rights Watch. Серед *довгострокових політичних засобів*, які, найчастіше, впроваджуються та реалізуються за допомогою сторони-посередника, або міжнародних організацій ефективними є допомога у формуванні демократичних інституцій, демократичних механізмів розподілу влади та формування громадянського суспільства, створення системи незалежних ЗМІ.

Ефективними у боротьбі із злочинами проти людства, у покаранні винних та притягненні їх до відповідальності є *економічні заходи*, зокрема *міжнародні економічні санкції* щодо винуватців – скасування інвестицій чи міжнародної допомоги. Прикладом можуть служити економічні санкції, введені Радою Безпеки ООН, з метою врегулювання збройного конфлікту на території колишньої Югославії в період 1992-1995 рр. Вторгнення Іраку в Кувейт в серпні 1990 року викликало негайну реакцію Сполучених Штатів і ООН в формі всеосяжних економічних санкцій. Міжнародною спільнотою застосовуються економічні санкції проти Російської Федерації за агресивну антиукраїнську політику.

5) *Організація та проведення миротворчих військових місій, скерування миротворчих контингентів, які ініціюються провідними міжнародними організаціями (ООН, НАТО, ОБСЄ, ЄС тощо)*.

Ще однією формою міжнародного співробітництва у боротьбі із злочинами проти людства, їх упередженням є діяльність міжнародних урядових та неурядових організацій. Міжнародними організаціями проводяться моніторингові та контролюючі місії, оприлюднюються доповіді щодо актів жорстокості та насильства, порушень прав людини та громадянина, забезпечується гуманітарна підтримка жертвам та постраждалим від злочинів проти людства. Міжнародні організації ухвалюють рекомендаційні настанови щодо врегулювання конфліктних ситуацій, контролюють національні системи правосуддя, активізують розслідування злочинів проти людства та притягнення до відповідальності винних у масових злодіяннях.

Міжнародною організацією, яка стала першою політичною інституцією у колективній міжнародній протидії злочинам проти людства, жорстокості та насильству є *Ліга Націй (1919-1946 рр.)*. Наступницею Ліги Націй в упередженні та боротьбі із злочинами проти людства стала *Організація Об'єднаних Націй*. Варто відзначити нормативно-правові документи, ухвалені ООН, спрямованими на боротьбу із злочинами проти людства та протидію їх поширенню. Йдеться про ухвалені міжнародні Конвенції, резолюції, декларації тощо. Так, у 1966 р. ООН було прийнято *Резолюцію 1158 (XLI) про «Питання про покарання військових злочинців та осіб, що здійснили злочини проти людства»*, в 1969 р. було ратифіковано *«Конвенцію про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства»* (Організація Об'єднаних Націй, 1966). У 1974 р., за ініціативою ООН, було підписано *Європейську конвенцію про незастосування строків давності до злочинів проти людства та воєнних злочинів державами-членами РС* (Рада Європи, 1974). Особливу роль у боротьбі та протидії злочинам проти людства відіграє інституційна система ООН. Зокрема, серед впливових інститутів у боротьбі та протидії злочинам проти людства є: Генеральна Асамблея ООН, Рада Безпеки ООН, комісії з розслідування, санкційні комітети, спеціальні представники Організації Об'єднаних Націй у конфліктних регіонах світу; Управління Верховного комісара ООН з прав людини, Верховного комісара ООН у справах біженців, Ради ООН з прав людини або таких організацій, як Організація Об'єднаних Націй за гендерну рівність та розширення прав і можливостей жінок (відома як жінки ООН).

Урядовою організацією, яка активно співпрацює з міжнародною спільнотою у боротьбі та протидії злочинам проти людства, масовим порушенням прав і свобод особи є *Організація Північноатлантичного договору (НАТО)*. Як організація колективної безпеки й оборони НАТО скеровувала миротворчі місії та військові контингенти для припинення жорстокості та насильства у «найгарячіші» конфліктні регіони планети.

Роль *Європейського союзу (ЄС)* у протидії злочинам проти людства полягає у активізації міжнародного та регіонального співробітництва; у активній співпраці ЄС з Міжнародним кримінальним судом. У 2017 р. було створено *Європейську прокуратуру* (European Public Prosecutor's Office), що відповідає за розслідування та притягнення до відповідальності винних у вчиненні масштабних фінансових злочинів та шахрайств.

Злочини геноциду, голокосту, інші акти жорстокості проти людства активізували діяльність *Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ)* щодо боротьби та протидії глобальним правопорушенням. Головна діяльність ОБСЄ полягає у формуванні інституційних та нормативно-правових механізмів міжнародної системи безпеки, проведенні моніторингових місій (зокрема, в Боснії та Герцеговині, Косово, Сербії, Скоп'є та Загребі), підтримці судових процесів щодо військових злочинів та злочинів проти людства (Organization for Security and Co-operation in Europe, 2011).

Активно протидіє злочинам проти людства на регіональному рівні через проведення моніторингових, миротворчих та гуманітарних місій *Африканський Союз*, субрегіональна організація *Економічного співтовариства країн Західної Африки (ECOWAS)*, *Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН)*.

Важливу роль у боротьбі із злочинами проти людства, протидії жорстокості та насильству, упередженні злочинних дій відіграють і *неурядові міжнародні організації*, які протягом багатьох десятиліть борються із світовим насильством, жорстокістю, порушенням прав і свобод людей. Варто відзначити *Міжнародний комітет Червоного Хреста*, а також впливові правозахисні неурядові організації *Amnesty International*, *Human Rights Watch*, *Міжнародну комісію юристів*, *Міжнародну федерацію прав людини*, *TRIAL International*, «*Репортери без кордонів*», *Інтерпол*, *Європол тощо*. Діяльність неурядових міжнародних організацій зосереджувалась у «гарячих точках планети», кризових, конфліктних регіонах з високим рівнем насильства і жорстокості (Колумбії, Індонезії, Непалі, на Балканах, у Боснії, Сирії, Сомалі, Камбоджі, Судані, Гвінеї, Кот-д'Івуарі, Демократичній Республіці Конго тощо).

Методами та заходами неурядових міжнародних організацій у протидії й боротьбі із злочинами проти людства є: проведення моніторингових місій в регіонах з підвищеним рівнем насильства; моніторинг конфліктних та кризових ситуацій; здійснення спостереження за дотриманням основоположних прав і свобод людини; викриття жорстокості, насильства; надання гуманітарної та правової допомоги; проведення інформаційних та медіа-кампаній; контроль за діяльністю дипломатичних місій; посткризова відбудова постраждалих від насильства та жорстокості регіонів; підтримка та формування демократичних інститутів, формування й розвиток громадянського суспільства у регіонах з недемократичними політичними режимами та високим рівнем жорстокості, насильства; участь у судових розглядах обвинувачених у тяжких злочинах проти населення та людства; надання рекомендаційних настанов стосовно врегулювання конфліктних ситуацій; активізація та спонукання національних систем правосуддя до розслідування злочинів проти людства та притягнення до відповідальності винних у масових злодіяннях. Отже, роль міжнародних неурядових організацій у протидії злочинам проти людства, боротьбі із жорстокістю та насильством є значимою та результативною.

Висновок. Злочини проти людства є серйозною загрозою міжнародній безпеці та стабільності. Їх активізація, розширення масштабів, змушує міжнародну спільноту консолідувати зусилля для попередження, боротьби та недопущення цих загроз, а також притягнення винуватців до відповідальності. Міжнародним співтовариством було вироблено нові принципи міжнародної взаємодії; розроблено та впроваджено ефективні інституційні та нормативно-правові механізми боротьби та попередження злочинів проти людства та справедливого покарання винуватців. Значну роль у протидії злочинам відіграють міжнародні урядові та неурядові організації. Вагомим фактором ефективності протидії та боротьби із злочинами проти людства, є стабільне міжнародне співробітництво, активна консолідована співпраця держав, прагнення до конструктивного діалогу.

Перспективи подальших досліджень є багатовекторними, і зокрема, передбачають комплексний аналіз динаміки зростання (зниження) кількості злочинів проти людства у міжнародних відносинах ХХІ ст.; пошук, наукове осмислення й обґрунтування ефективних та результативних методів та інституційно-правових механізмів протидії злочинам проти людства; науково-обґрунтоване розроблення системи превентивних заходів, механізмів покарань та притягнення до відповідальності за скоєння злочинів проти людства.

Бібліографічний список

- Жукорська, Я.М. та Дранчук, Л.М., 2016. Міжнародні злочини: правова природа та проблеми класифікації. *Право і суспільство*, 3(2), с.149–154.
- Новик, Н., 2015. Злочини проти людяності під час Євромайдану. Права Людини в Україні. *Інформаційний портал Харківської правозахисної групи*, [онлайн] 22 лютого. Доступно: <<http://khpg.org/index.php?id=1424558920>> (Дата звернення 20 вересня 2020).
- Організація Об'єднаних Націй, 1966. Резолюція 1158 (XLI) Економічної та Соціальної Ради ООН "Питання про покарання військових злочинців та осіб, що здійснили злочини проти людства". *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_800> (Дата звернення 20 вересня 2020).
- Рада Європи, 1974. Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_125> (Дата звернення 20 вересня 2020).
- Радова, О.О., 2010. Злочини проти людяності як підстава міжнародної кримінальної відповідальності індивіда. В: Національний університет "Одеська юридична академія", 2010. *Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П.Є. Казанського: Матеріали Міжнародної конференції. Одеса, 22-23 жовтня 2010 р.* Одеса: Фенікс, с.204–206.
- Римський статут міжнародного уголовного суда, 2002. [онлайн] Доступно: <[https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute\(r\).pdf](https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute(r).pdf)> (Дата звернення 10 вересня 2020).
- Торош, С.О., 2015а. Злочини проти людства та правові механізми їх врегулювання. В: Національний університет "Львівська політехніка", 2015. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: матеріали першої науково-практичної конференції, м. Львів 30 квітня 2015 р.* Львів, с.134–139.
- Торош, С.О., 2015б. Нормативно-правовий механізм врегулювання злочинів проти людства: історико-теоретичний аспект. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки*, 827, с.258–264.
- Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis, and Charter of the International Military Tribunal, 82 U.N.T.S. 280, entered into force Aug. 8, 1945. *University of Minnesota: Human Rights Library*. [online] Available at: <<http://hrlibrary.umn.edu/instreet/1945a.htm>> (Accessed 20 September 2020).
- Bassiouni, M.Ch., 1999. *Crimes Against Humanity in International Criminal Law*. 2nd ed. London: Kluwer Law International.
- Bassiouni, M.Ch., 2011. *Crimes Against Humanity: Historical Evolution and Contemporary Application*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boot, M., 2002. *Genocide, crimes against humanity, war crimes : nullem crimen sine lege and the subject matter jurisdiction of the International Criminal Court*. Antwerpen: Intersentia.
- Lingen, K. von, 2014. Defining Crimes Against Humanity: The Contribution of the United Nations War Crimes Commission to International Criminal Law, 1944–1947. In: M. Bergsmo, Cheah Wui Ling and Yi Ping, eds, 2014. *Historical Origins of International Criminal Law*, Vol.1, pp.475–505.

- Organization for Security and Co-operation in Europe, 2011. *OSCE work on war crimes*, [online] 30 May. Available at: <<https://www.osce.org/odhr/106533>> (Accessed 20 September 2020).
- Roberts, C., 2017. On the definition of crimes against humanity and other widespread or systematic human rights violations. *University of Pennsylvania Journal of Law and Social Change*, 20(1), pp.1-28.
- Yassen, A.O., 2017. International Cooperation: From the ICTY and ICTR to the ICC. *Journal of Polytechnic*, 7(1), pp.1-41.
- Zalaquett, J., 2010. The Emergence of «Disappearances» as a Normative Issue. In: C.B. Walling and S. Waltz, eds, 2011. *Proceedings of a Research Workshop Gerald R. Ford School of Public Policy University of Michigan, October 2010*. [online] Available at: <<http://humanrightshistory.umich.edu/files/2012/07/Zalquette.pdf>> (Accessed 20 September 2020).

References

- Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis, and Charter of the International Military Tribunal, 82 U.N.T.S. 280, entered into force Aug. 8, 1945. *University of Minnesota: Human Rights Library*. [online] Available at: <<http://hrlibrary.umn.edu/instreet/1945a.htm>> (Accessed 20 September 2020).
- Bassiouni, M.Ch., 1999. *Crimes Against Humanity in International Criminal Law*. 2nd ed. London: Kluwer Law International.
- Bassiouni, M.Ch., 2011. *Crimes Against Humanity: Historical Evolution and Contemporary Application*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boot, M., 2002. *Genocide, crimes against humanity, war crimes : nullem crimen sine lege and the subject matter jurisdiction of the International Criminal Court*. Antwerpen: Intersentia.
- Council of Europe, 1974. Yevropeiska konventsiia pro nezastosuvannia strokiv davnosti do zlochyniv proty liudianosti ta voiennykh zlochyniv [European Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitation to Crimes against Humanity and War Crimes]. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_125> (Accessed 20 September 2020). (in Ukrainian).
- Lingen, K. von, 2014. Defining Crimes Against Humanity: The Contribution of the United Nations War Crimes Commission to International Criminal Law, 1944–1947. In: M. Bergsmo, Cheah Wui Ling and Yi Ping, eds, 2014. *Historical Origins of International Criminal Law*, Vol.1, pp.475–505.
- Novyk, N., 2015. Zlochyny proty liudianosti pid chas Yevromaidanu [Crimes against humanity during Euromaidan]. *Human Rights in Ukraine. Website of the Kharkiv Human Rights Protection Group*, [online] February 22. Available at: <<http://khp.org/index.php?id=1424558920>> (Accessed 20 September 2020). (in Ukrainian).
- Organization for Security and Co-operation in Europe, 2011. *OSCE work on war crimes*, [online] 30 May. Available at: <<https://www.osce.org/odhr/106533>> (Accessed 20 September 2020).
- Radova, O.O., 2010. Zlochyny proty liudianosti yak pidstava mizhnarodnoi kryminalnoi vidpovidalnosti indyvida [Crimes against humanity as a basis for international criminal responsibility of the individual]. In: National University "Odesa Law Academy", 2010.

- Mizhnarodni chytannia prysviacheni pamiati profesora Imperatorskoho Novorosiiskoho universytetu P.Ye. Kazanskoho: Proceedings of the International Conference. Odessa, October 22-23, 2010.* Odessa: Feniks, pp.204–206. (in Ukrainian).
- Rimskiy statut mezhdunarodnogo ugovnogo suda [Rome Statute of the International Criminal Court]*, 2002. [online] Available at: [https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute\(r\).pdf](https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute(r).pdf) (Accessed 10 September 2020). (in Russian).
- Roberts, C., 2017. On the definition of crimes against humanity and other widespread or systematic human rights violations. *University of Pennsylvania Journal of Law and Social Change*, 20(1), pp.1-28.
- Torosh, S.O., 2015a. Zlochyny proty liudstva ta pravovi mekhanizmy yikh vrehuliuvannia [Crimes against humanity and legal mechanisms for their settlement]. In: Lviv Polytechnic National University, 2015. *Theory and practice of constitutionalism: Ukrainian and foreign experience. Proceedings of the 1st Scientific and Practical Conference, Lviv 30 kvitnia 2015.* Lviv, pp.134–139. (in Ukrainian).
- Torosh, S.O., 2015b. Normatyvno-pravovyi mekhanizm vrehuliuvannia zlochyniv proty liudstva: istoryko-teoretychnyi [Legal mechanism of solving crimes against humanity: historical and theoretical aspects]. *Visnik Nacional'nogo univertsitetu "L'vivs'ka politehnika". Seriâ: Ûridični nauki*, 827, pp.258–264. (in Ukrainian).
- United Nations, 1966. Rezoliutsiia 1158 (XLI) Ekonomichnoi ta Sotsialnoi Rady OON "Pytannia pro pokarannia viiskovykh zlochynsiv ta osib, shcho zdiisnyly zlochyny proty liudstva" [UN Economic and Social Council Resolution 1158 (XLI) "Question of the punishment of war criminals and of persons who have committed crimes against humanity"]. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_800 (Accessed 20 November 2020). (in Ukrainian).
- Yassen, A.O., 2017. International Cooperation: From the ICTY and ICTR to the ICC. *Journal of Polytechnic*, 7(1), pp.1-41.
- Zalaquett, J., 2010. The Emergence of «Disappearances» as a Normative Issue. In: C.B. Walling and S. Waltz, eds, 2011. *Proceedings of a Research Workshop Gerald R. Ford School of Public Policy University of Michigan, October 2010.* [online] Available at: <http://humanrightshistory.umich.edu/files/2012/07/Zalquette.pdf> (Accessed 20 September 2020).
- Zhukorska, Ya.M. and Dranchuk, L.M., 2016. Mizhnarodni zlochyny: pravova pryroda ta problemy klasyfikatsii [International crimes: legal nature and problems of classification]. *Law and Society*, 3, pp.149–154. (in Ukrainian).
- Стаття надійшла до редакції 10.10.2020 р.

U. Ilnytska

D. Koval

CRIMES AGAINST HUMANITY AS A CHALLENGE TO INTERNATIONAL STABILITY AND SECURITY: INSTITUTIONAL AND LEGAL MECHANISMS OF STRUGGLE AND COUNTERACTION

The challenge to the modern system of international security and stability is crimes against humanity, which threaten democratic processes, violate international principles and make peaceful coexistence in a globalized society impossible. The conceptual foundations and theoretical and methodological approaches to the definition of crimes against humanity have been studied. The most optimal definition is presented in the Rome Statute, where crimes against humanity are

interpreted as crimes against peace, stability and security, as inhuman acts committed against the civilian population. Considerable attention in the study is paid to the analysis of approaches to the classification of crimes against humanity. In particular, such types as: murder; extermination; enslavement; deportation; persecution; the crime of apartheid; imprisonment; torture; rape; sexual slavery, forms of sexual violence; forced disappearance of persons, etc. have been described.

The intensification of crimes against humanity and their intensive growth force the international community to consolidate its efforts to combat them. In the article, the institutional and legal mechanisms of counteraction to crimes against humanity have been studied; international political, socio-economic sanctions and preventive security measures have been identified. It has been emphasized that the international community developed new principles of international cooperation in combating crimes against humanity; flexible conditions for the implementation of humanitarian missions and actions have been created; effective and efficient methods and forms of counteraction to crimes against humanity have been developed.

In the article, the activities of international governmental and non-governmental organizations in combating illegal actions have been studied; their decisive role in preventing and countering crimes against humanity has been substantiated. It is worth noting the activities of the League of Nations, the UN, OSCE, NATO, EU, and regional organizations: the African Union, the Economic Community of West African States (ECOWAS), the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). International non-governmental organizations also play an important role in combating crimes against humanity. In particular, there are the International Committee of the Red Cross and influential human rights non-governmental organizations such as Amnesty International, Human Rights Watch, the International Commission of Jurists, the International Federation for Human Rights, TRIAL International, Reporters without Borders, Interpol, Europol, etc.

An important element in the effectiveness of combating crimes against humanity is a stable international cooperation, active consolidated cooperation between states and their desire for a constructive dialogue.

Keywords: *crimes against humanity, international stability and security; institutional and legal mechanisms of counteraction to crimes against humanity; forms and methods of combating crimes against humanity; international community and international organizations in combating crimes against humanity; international tribunals and courts; international governmental and non-governmental organizations.*